

”Tre-själ” – missionsstrategi under utvärdering

INLEDNING

Den stora missionsvågen på 1800-talet resulterade i många nya kyrkor i missionsländerna.¹ Men samtidigt uppstod på många håll ett osunt beroendeförhållande mellan missionsorganisationer och de unga kyrkorna. För snart 150 år sedan lanserades ”tre-själ”-strategin som en möjlig lösning på problemet. Man skulle sträva efter att de unga kyrkorna blev *självutbredande*, *självförsörjande* och *självstyrande*.²

Hur gick det då? Strategin fick stort genomslag, men de senaste decennierna har den ifrågasatts. I denna artikel ska vi se närmare på de tre ”själven”, på försöket att lägga till ett fjärde och på en ny modell som mer betonar gemenskapsdimensionen.³

SJÄLVUTBREDANDE (SELF-EXTENDING) KYRKA

Många av de kyrkor som var frukten av missionsanstängningarna blev tyvärr själva inte missionerande.⁴ Omvändelsen till kristendom såväl individuellt som kollektivt följdes inte naturligt av en vilja att fortsätta sprida evangeliet, utan man såg det även fortsatt som missionärernas uppgift att evangelisera. Det är mot denna bakgrund formuleringen av målet om en *självutbredande* kyrka ska ses. Missionsorganisationerna började betona att

mission är en omistlig del av varje kyrkas liv och kallelse.⁵

Den kritik som lett fram till att detta mål formulerats har delvis bestått i att man missbedömt vad som verkligen hade skett på missionsfälten. I hög grad var det så att de nyomvända gick vidare med evangeliet till andra, men dokumentationen talar endast om missionärernas insatser (eftersom det var de som skrev historien) och att det var missionsorganisationerna som tog de stora stegen, till ett nytt land, en ny folkgrupp eller ett nytt språkområde, medan de nationella nya kristna gick till familj, släkt, grannby och stam.⁶

Till denna kritik kan vi lägga frågan om hur de sändande kyrkorna själva fungerade på området. Dels kan vi se att mission i många kyrkor blev en angelägenhet för särskilda missionssällskap; det var alls inte varje kristens ansvar och kallelse, och inte heller hela församlingens eller kyrkans. Dels kan vi se hur kyrkobegreppet i till exempel Skandinavien över huvud taget hindrade tanken på självutbredning. Nationalkyrkorna definierade (och definierar) sig utifrån geografiska gränser och har ett medlemsbegrepp som endast i mycket ringa grad inbegriper omvändelse, bekännelse eller ansvar för evangelisation.⁷

Frågan är
när ansvar
och infly-
tande ska
lämnas över.

SJÄLVFÖRSÖRJANDE (SELF-SUPPORTING) KYRKA

Det andra målet om *självförsörjande* unga kyrkor i missionsländerna växte fram ur de problem som uppstod när kyrkorna skulle överta verksamheter från missionsorganisationerna. Ofta hade dessa startat skolor, sjukvårdsinrättningar och andra institutioner med västerländska förebilder. De unga kyrkorna kunde inte utan stora ekonomiska bidrag ta över dessa.⁸ Det ekonomiska beroendeförhållandet skapade problem både lokalt och i den sändande organisationen.⁹ Det var också ett stort hinder för förverkligande av de andra båda "själven", inte minst det om självstyre.¹⁰

Målet blev att varje kyrka själv skulle samla in eller tjäna ihop de ekonomiska resurser man behövde. Ofta innebar det att de institutioner missionärerna hade startat med bidrag hemifrån fick läggas ner. En afrikansk kyrkoledare förklarade några årtionden efter övertagandet, den så kallade nationaliseringen av kyrkan, att det hade varit ungefär som när kung Saul erbjuder herdepojken David sin rustning – den alltför stora kostymen var ett stort hinder och först när den kastats av kunde den unga kyrkan börja fungera utifrån sina egna resurser.¹¹

Målsättningen med självförsörjande kyrkor innebar stora fördelar för de anländande missionärerna. Där det finns stora ekonomiska resurser finns alltid risken att det inte är evangeliet som drar människor till sig utan pengarna. Arbetet på missionsfältet blev förstås också billigare för den sändande organisationen om resurser kunde samlas in lokalt för olika projekt.

Samtidigt finns det en obalans i vår värld när det gäller ekonomiska resurser och denna obalans når också in de kristna kyrkorna. Att därför hävda att en rik kyrka av princip inte ska hjälpa en fattig systerkyrka på det ekonomiska området är svårt.¹² Kanske är det i viss utsträckning oundvikligt att den första gene-

rationen kristna är så kallade riskristna, det vill säga människor som attraheras mer av de materiella välsignelser missionärer för med sig än av evangeliets budskap.

SJÄLVSTYRANDE (SELF-GOVERNING) KYRKA

Det tredje målet eller principen gäller vem som ska bestämma i den unga kyrkan. *Självstyrande* innebär att en ung kyrka redan tidigt ska vara "herre i sitt eget hus".¹³ På många missionsfält har missionärer och missionsorganisationer haft ett mycket stort inflytande. Att det varit så från början är naturligt, men frågan är när ansvar och inflytande ska lämnas över. Några menar att överlämnandet ofta skett sent, eller för sent. Principen om självstyre syftar till att de som kommer till tro redan från början ska få ansvar och uppgifter, så att den dag en kyrka uppstår ska den i princip själv kunna bestämma över sin utveckling och verksamhet.¹⁴

Om självförsörjandemålet haft fler företrädare i missionsorganisationerna, och färre i de nationella kyrkorna, så har det varit tvärtom när det gäller målet om självstyrande. Här har man lokalt menat att ansvar och ledning överlämnats alltför sent, medan sändande organisationer många gånger velat skynda långsamt.¹⁵

Synen på självstyrandemålet beror också på vilken kyrkotradition man verkat inom. En del kristna traditioner betonar enskilda församlingars eller kyrkors självstyrande, medan andra verkar för att inlemma nya församlingar och kyrkor i redan befintliga organisatoriska enheter.

En stor utmaning för missionsorganisationen när det gäller principen om självstyrande har varit att veta *när* ledningsansvaret ska lämnas över liksom att sedan *i praktiken* respektera den nationella kyrkans ledning när överlämnande skett.

Ofta har man liknat förhållandet mellan

I denna process är det helt centralt att Bibeln läses och studeras i den unga kyrkan och av den unga kyrkan för att sedan utläggas och tillämpas in i den egna kulturen.

mission och kyrka vi ett föräldrar–barn-förhållande. När är barnet moget för eget ansvar? När är barnet vuxet, med full bestämmanderätt men också fullt ansvar? Och hur förbereder föräldrarna för att även efter den dagen möjliggöra ett gott förhållande till barnen?

SJÄLVSTÄNDIG TEOLOGISK BEARBETNING

Långt efter det att principen om de tre själen introducerats, lanserades en fjärde om egen självständig teologisk bearbetning (*self-theologizing*) ”själv-teologiserande”.¹⁶ Den tar fasta på att evangeliet som gäller alla människor i alla kulturer behöver uttryckas på olika sätt i olika kulturella sammanhang.¹⁷ I denna fas av evangeliets ”inkarnation” kan missionärer bidra i varierande grad, men i slutändan måste de kristna på platsen göra formuleringsarbetet i sin egen kultur. I denna process är det helt centralt att Bibeln läses och studeras i den unga kyrkan och av den unga kyrkan för att sedan utläggas och tillämpas in i den egna kulturen.

De egna studierna och formuleringsansträngningarna utmanar sändande missionsorganisationer att reflektera över vad man ”exporterar” av kultur, tradition och kanske till och med av konflikter från sitt eget sam-

manhang.¹⁸ För den unga kyrkan handlar det om att forma en teologi som fungerar i det egna sammanhanget, där man mycket väl kan ha med impulser från dem som kommit med evangeliet.

Beträffande den unga kyrkans egna teologiska arbete finns ofta en oro från missionsorganisationens sida att kyrkan ska bryta med sådant i lära och liv som av missionen syns omistligt.¹⁹ Från den unga kyrkans håll handlar mycket om att finna uttryckssätt som fungerar i det egna sammanhanget, att finna sin roll i den universella kyrkan och samtidigt vara Bibeln trogen.²⁰

FÖRSÖK ATT KORRIGERA TANKEN OM TRE-SJÄLV

I aktuell missiologisk litteratur finns en tendens att frånga tre-själv-tänkandet.²¹ I stället lyfter man fram andra modeller och tänkesätt.²² I den senaste större boken i missionskunskap utgiven på svenska presenterar författaren, Andrew Kirk, *partnerskap* som den modell som kyrka och mission bör eftersträva.²³ Han utgår från det nytestamentliga begreppet *koinonia*²⁴ (gemenskap eller deltagande) och pekar på fyra områden där mission och kyrka ska sträva efter partnerskap eller samverkan:²⁵

Gåvorna kan komplettera varandra.

- 1) Gemensamma arbetsuppgifter
- 2) Gåvor (*charismatoi*)
- 3) Materiella tillgångar
- 4) Lidande

Det är värt att fundera över om Kirks modell innebär ett *förkastande*, en *vidareutveckling* eller en *korrigering* av tanken om de tre själven. Snarast är det det senare.

1) Samverkan beträffande gemensamma arbetsuppgifter kan avse fortsatt evangelisations- och missionsarbete. Den unga kyrkan kanske inte har resurser att själv gå vidare bortom språk-, kultur- eller geografiska gränser. Men en styrka vore om man då gick tillsammans i ett samverkande team.²⁶ Det finns områden där de lokala kristna har mycket att bidra med, till exempel i fråga om vilka kommunikationssätt som fungerar i deras kultur.

2) När det gäller gåvor så finns det i den unga kyrkan ofta en stor entusiasm och iver över den nyfunna tron. Ett sådant engagemang kan tillsammans med missionens erfarenhet och teologiska skolning vara värdefullt i ett missionsarbete på nya platser. Gåvorna kan komplettera varandra.

3) På det ekonomiska området finns det i varje missionsarbete som utgår från ett (i strikt materiell mening) rikare land till ett mindre rikt land alltid spänningar. Principen om självförsörjande har inte löst problemet och kanske är det nödvändigt att materiella tillgångar delas i större utsträckning för att evangeliet ska kunna förmedlas på ett trovärdigt sätt.

4) Slutligen handlar det om att dela lidande. Det är en aspekt som ibland fallit i glömska. Fortfarande motiveras mission från Sverige och andra länder i Norra Europa utifrån att man tycker "synd om de fattiga i ...". Den typen av sympatyttringar behöver inte nödvändigtvis vara av ondo, men man måste också våga fråga vem det är mest synd om. Många av de sändande länderna är bland de mest avkristnade

i världen. I de unga kyrkorna finns en faktisk medvetenhet om att tron på Jesus kan innebära lidande – och en villighet att lida tillsammans med kristna i andra länder. Det är inte utan att frågan är befogad: Vem behöver vems förböner? Svaret är att vi behöver varandras förböner.²⁷

AVSLUTNING:

EGET ANSVAR, MEN ÄNDÅ TILLSAMMANS

Det finns en risk att "tre-själv-tänkandet" blir en projektion av ett barns "kan själv". Problemet med en tvååring är dock att det är begränsat vad barnet kan själv. Dessutom strider "kan själv"-inställningen mot evangeliets grundtanke om att vi inte kan själva, utan alltid är beroende. Främst handlar det förstås om beroendet av Gud, men också i den kristna gemenskapen – i vilken både missionen och den unga kyrkan ingår – är beroendet en självklar beståndsdel.

De som fogats in i Kristus är sammanvuxna med honom – och därmed med varandra. Därför menar jag att betoningen av självstyrande, självutbredande och självförsörjning riskerar att begränsa den kristna gemenskapen och skapa onödiga avstånd mellan delar av Kristi världsvida kyrka. Jag skulle vilja att "tre-själv-målsättningen" fick sin tillämpning på det sättet att varje kyrka – ung som gammal – har ett eget ansvar för sitt liv, sin verksamhet och sina medlemmar, det vill säga att man i princip skulle klara sig själv *om det krävdes*, men att man så länge det inte krävs (på grund av omständigheter kyrka och mission inte råder över) arbetar *tillsammans*.

En delaktighet på det sätt Kirk presenterar den menar jag är en god tanke och ett gott mål. I förhållandet mellan mission och kyrka ska redan från början tanken finnas på delaktighet och på att i samverkan förverkliga projekt och nysatsningar. En femti-femti fördelning av de resurser man går in med (medarbetare, ekonomi, gåvor, utbildning, uppoffring)

är inte möjlig – och behöver inte heller vara målet – men viktigt är att erkänna att båda har något viktigt att bidra med. Det går bättre tillsammans.²⁸

Erik J Andersson

Missionär, teol. kand, Chiclayo, Peru

-
- 1 Artonhundratalet kallas ibland "det stora missionsårhundradet" eftersom många protestantiska kyrkor i Europa och USA då med stor iver startade utlandsmission. Jfr Berentsen "Misjonstenkningen 1500–1900", s. 110–132, i Jan-Martin Berentsen (red.), Tormod Engelsen (red.) & Knud Jørgensen (red.) *Missiologi i dag*, 2 uppl., Universitetsforlaget, Oslo 2001, se särskilt s. 117–119. Det första svenska initiativet togs av EFS 1861, men följdes snart av fler. Se också Carl-Erik Sahlberg *Missionens historia genom 2000 år*, Libris, Örebro 1999, s. 103–135, särskilt s. 114–115.
 - 2 Bakom teorin stod missionssekreterarna Rufus Anderson (American Board of Commissioners for Foreign Missions, ABCFM) och Henry Venn (Church Missionary Society, CMS). (http://en.wikipedia.org/wiki/Rufus_Anderson respektive [http://en.wikipedia.org/wiki/Henry_Venn_\(Church_Missionary_Society\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Henry_Venn_(Church_Missionary_Society))). Paul Hiebert *Anthropological Insights for Missionaries*, Baker Books, Grand Rapids 2001, 16 uppl., s. 193–195. Se också Jørgensen *Misjon og kirke*, (s. 275–305 i Berentsen *et al* 2001) s. 284–285.
 - 3 Den speciella roll som "tre-självt" fick som redskap för politiseringen av den kristna kyrkan i Kina kommer inte att beröras i denna artikel. För en översikt över utvecklingen i Kina, se Dagfinn Solheim *Tre-selv-bevegelsen* i Berentsen, s. 390–391.
 - 4 Hiebert, s. 194
 - 5 Klas Lundström skriver att ett resultat av Kyrkornas Världsråds missionskonferens i Mexico City 1963 var slutsatsen att "missionsansvaret ligger inte bara på några missionsorganisationer utan det åligger *varje lokal församling*. Varje kyrka befinner sig i en front-situation och har ett stort ansvar i sitt närområde." Klas Lundström "Att vara missionerande kyrka", s. 4–12 i *Ingång. Johannelunds teologiska skriftserie*, årg. 12, nr. 4, Uppsala 2006, s. 4
 - 6 Hiebert, s. 194
 - 7 Till denna frågeställning hör delvis kopplingen mellan kolonisation och mission. Se t.ex. Hiebert, s. 248–249, 262–263 och David J. Bosch *Misión en transformación. Cambios de paradigma en la teología de la misión*, Libros Desafío, Grand Rapids, Michigan 2000 (spansk översättning av *Transforming Mission: Paradigm Shifts in Theology of Mission*, Orbis Books, Maryknoll, New York 1991), s. 284–288, 374–387.
 - 8 Hiebert, s. 194–195
 - 9 Även ekonomin i de sändande länderna påverkade förstås möjligheten till ekonomiskt stöd. Den ekonomiska krisen på 1930-talet avspeglades tydligt i minskat ekonomiskt stöd till mission i länder där missionärer från USA var mest representerade. Sahlberg, s. 140
 - 10 Hiebert, s. 194
 - 11 Återgivet av teol. dr. Göran Janson i en föreläsning vid Örebro missionsskola våren 2006. Berättelsen om Saul återfinns i 1 Sam 17 kap.
 - 12 En annan vinkel på detta problem ges i en tidigare artikel i *Begrunda*. Där behandlas frågan om det är bättre att skicka pengar än att sända missionärer och artikelns författare menar att, främst ur ett sändarperspektiv, pengar inte kan ersätta missionärer. Att göra båda dera verkar också uteslutet, utom som "nödhjälp". Robertson McQuilkin (med inledning av Roland Gustafsson) "Bör man skicka pengar eller sända folk?", s. 19–24 i *Begrunda*, nr 1, 2001.
 - 13 Ytterst sett är det förstaså att Jesus Kristus är kyrkans Herre och den som är dess yttersta auktoritet.
 - 14 Hiebert, s. 195, se även s. 249–252
 - 15 Hiebert, s. 195
 - 16 Detta är huvudämnet för Hieberts åttonde kapitel "The Fourth Self", Hiebert, s. 193–224. Se också Bosch, s. 551.
 - 17 Förutom Hiebert, se även Engelsen *Misjon og kultur*, s. 225–242 i Berentsen, särskilt s. 239–242 där han utgår från Hieberts framställning, och Bosch, s. 551–557.
 - 18 Hiebert skriver: "Det stör oss därför att upptäcka att teologier är påverkade också av kultur. [...] Dessutom är alla teologier märkta av mänsklig synd." Hiebert, s. 198 (egen översättning)
 - 19 Engelsen i Berentsen, s. 239: "Kopplingen mellan självteologiserande och självstyrande är många gånger tydlig."
 - 20 Bosch ger några exempel på litteratur (bl.a. av Bengt Sundkler) om situationer och rörelser där självteologiserandeprocessen gått över styr. Bosch, s. 551 n. 21. Även i Sydamerika finns sådana rörelser, t.ex. de peruanska "israeliterna", som uppstått kring en tidigare peruansk sjundedagsadventist, som utropade sig som Profeten (vilken Moses förutsagt). Denna rörelse tillämpar den gammaltestamentliga offerkulten och samlar tiotusentals anhängare.

- 21 En av dem som allra tidigast såg tre-självtänkandets beränsningar, och som menade att det verkliga begränsade möjligheterna för god missionsverksamhet var Roland Allen (1868–1947), anglikansk präst, missionär och missionsstrateg. Allen skriver redan 1927: "Vi är villiga att i abstrakta termer och som ideal tala om självförsörjande, självutbredande och självstyrande kyrkor, men när vi själva tänker att grunda självförsörjande, självstyrande kyrkor i biblisk mening, infinner sig en rädsla, en förskräcklig, dödlig rädsla." Roland Allen *The Spontaneous Expansion of the Church: And the Causes Which Hinder It*, The World Dominion Press, London 1927, kap. 2, avsnitt II, egen översättning. Allen fortsätter sin uppgörelse med tre-självtänkningen bl.a. i kap. 3, avsnitt II och framåt. (Boken finns tillgänglig i sin helhet på http://www.gospeltruth.net/allen/spontaneous_expansionofch.htm.) Också Allens mest kända bok *Missionary Methods: St. Paul's or Ours?*, vars första upplaga är från 1912 är fortfarande aktuell och relevant vid ett studium i missionsstrategi. (Andra upplagan från 1927 finns tillgänglig i sin helhet på http://www.gospeltruth.net/mission_methods.htm. Senare omtryckningar finns att köpa i bokhandeln.) I *Missionary Methods* kritiserar Allen missionstänkande som innebär att först en kyrka grundas som är beroende, för att den sedan ska bli oberoende. Istället bör kyrkan vara självstyrande m.m. från början. (Se t.ex. resonemanget om ekonomi och mission i kapitel 6.)
- 22 Hiebert, s. 195. Knud Jørgensen "Misjon og kirke", i Berentsen, s. 298–305. (Se även Sahlberg, s. 143, 173–181.)
- 23 Andrew Kirk, *Vad är mission? En teologisk undersökning*, Libris, Örebro 2003, s. 197–200. Kirk ger en historisk bakgrund och presenterar hur begreppet *partners in mission* vuxit fram ur det internationella arbetet kring mission och missionsstrategi. Hela det tionde kapitlet i boken, "Delaktig i partnerskap" (s. 197–217) behandlar frågan om relationen mellan mission och kyrka. Kirk är medveten om att termen "partnerskap" har sina begränsningar, inte minst på grund av att den används om "äktenskapsersättande" relationer, men pekar på den betydelse termen har i affärsvärlden – vilket kanske är tydligare i engelskt språkbruk än i svenskt. Se s. 197 och noten 10 på s. 283. Kanske kunde man på svenska använda begreppet "samverkan" eller möjligen "koinonia".
- 24 Koinonia kan betyda
1. *gemenskap*, förbindelse;
2. *gemenskap* med någon; *delaktighet*;
3. *deltagande, hjälp* till någons förmån
Ivar Heikel & Anton Friedrichsen *Grekisk-svensk ordbok till Nya testamentet och De apostoliska fäderna*, Lundequistska Bokhandeln (i distribution), Uppsala 1934
- 25 Kirk 2003, s. 201–204
- 26 S.k. multikulturella team anses vara en styrka i missionsarbete. Se t.ex. Lianne Roembke *Building Credible Multicultural Teams*, William Carey Library, Pasadena, Kalifornien 2000.
- 27 Ytterligare en aspekt av lidande är det valda lidandet, den valda uppoffringen. Från missionärernas sida ser man ofta stora uppoffringar, inte minst genom valet att leva åtskilda från familj, den egna kulturen och vissa materiella ting. Kan också den sändande församlingen välja ett lidande genom att göra stora uppoffringar för missionens sak?
- 28 Ett tack till Henrik Birgersson, Rune Imberg och Roland Gustafsson för värdefulla synpunkter och korrigeringar. För det slutgiltiga innehållet i artikeln svarar artikelförfattaren.